

drugih govornika, kako razvijaju različita umijeća učenika kao: umijeće da (automatski) reagiraju u različitim situacijama, umijeće da razlikuju riječi koje se jednako ili slično izgovaraju (homonime), umijeće da prepoznaju različite tipove intonacije itd.

LITERATURA

1. Rajtston, Džastman, Robins. *Vrednovanje u savremenom obrazovanju*, Beograd 1966.
2. David P. Harris. *Testing English as Second Language*, McGraw-Hill Book Company 1969.
3. Rebecca M. Valette. *Tests im Fremdsprachenunterricht*, Cornelsen Verlag 1971.

Tatjana Srebot

FONETSKA STRANA MAGNETOFONSKIH VRPCI

Jedno od osnovnih načela suvremene lingvistike jest da je primaran govorni jezik, a ne pisani, kao što su mislili tradicionalni lingvisti. Pisani jezik razvio se iz govora i zato je sekundaran. To vrijedi ne samo za jezike pojedinih naroda nego i za svakog pojedinca. Dijete najprije usvaja jezik kao govorno komunikacijsko sredstvo i tek nekoliko godina kasnije kao pisano, ukoliko ga uopće usvoji kao takvo. Pismeni i obrazovani čovjek danas također izgovori neusporedivo više govornih jedinica (utterances) nego što ih napiše. Njegova osnovna upotreba jezika je govor.

Taj jaki naglasak na živom jeziku odražava se i u suvremenoj nastavi. Danas smo mnogo više svjesni značaja praktične upotrebe jezika, to jest govornog jezika, nego, na primjer, još prije 30 godina.

Jezik je veoma komplicirana pojava, koja se sastoji od više komponenata — gramatičke, leksičke i fonetske, koje je moguće samo teoretski razgraničiti, ali ne i praktično. Koliko god brzo izgovorili i najkraću govornu jedinicu (utterance), postoje sve tri komponente. Uvijek imamo posla s gramatikom, vokabularom i fonetikom.

Suvremena metodika nastave stranih jezika razlikuje četiri osnovna jezična umijeća koje obučava slijedećim redoslijedom: razumijevanje govora, govor, čitanje i pisanje. Fonetska komponenta postoji, dakle, u sva tri umijeća i od bitne je važnosti kod prva dva, a postoji od samog početka u nastavi stranog jezika.

Zato nije čudno što danas u nastavi stranog jezika polažemo mnogo više pažnje pravilnom izgovoru nego ikada prije. Zahtjev suvremene metodike, koja se oslanja na teorijske postavke moderne lingvistike, jest, dakle, da učimo suvremeni živi jezik, kao što ga govore ljudi u svakodnevnim životnim situacijama. To znači da nećemo učiti riječi pojedinačno, nego uvijek u kontekstu, obraćajući posebnu pažnju pravilnom izgovoru, prirodnom ritmu i intonaciji.

Veoma djelotvorna suvremena pomoć nastavniku da uspješno i brže dostigne svoj cilj jest magnetofonska vrpca. Ona mu pomaže osobito na onom području gdje kao stranac tek rijetko kada dostigne takvu savršenost kao izvorni govornik (native speaker), a to je pri izgovoru. Njemu i učenicima

vrpca služi kao neumoran, uvijek jednako savršen model perfektne izgovora. Ujedno ga rasterećuje kod vježbi (drilova) koje zahtijevaju mnogo ponavljanja. Zato se čini da uskoro nećemo više moći zamisliti udžbenik stranog jezika koji bi izišao bez odgovarajuće magnetofonske vrpce na kojoj se mogu čuti tekstovi iz udžbenika — lekcije, štiva, dijalozi, pjesme itd., uzorno dani kao model za učenike. Takve vrpce, nadalje, sadržavaju usne stimuluse za vježbe — takozvane drilove, koji uvježbavaju određene gramatičke strukture. Zbog sve jačeg naglaska na živom razgovornom jeziku nalazimo se pred poplavom materijala te vrste.

Autori takvih vrpca se pri njihovoj izradi i sastavljanju susreću s najrazličitijim problemima metodičkog i fonetskog karaktera, koje moraju raščistiti ako žele uspješno obaviti svoj zadatak. U ovom radu željela bih se dotaći samo nekoliko općih fonetskih pitanja.

Da li upotrijebiti jedan ili više glasova, muški ili ženski? Govoriti moraju bar dva spikera, jedan muški i jedan ženski, kako bi kontrast među njima bio što veći. Samo jedan spiker, koliko god bio dobar, djeluje s vremenom monotono. On mora biti izvorni govornik toga jezika, tj. jezik na kome spikera mora biti materinski. Samo tako će govoriti potpuno neusiljeno i spontano na dotičnom jeziku. Glasovi treba da su svježiji, mladi i jasni. Muški glas ne bi smio biti pređubok jer je takav glas već po svojoj prirodi manje jasan. Veoma je pogodan bariton.

Ženski glas neka ne bude previsok. Ugodno je slušati mezzosopran. Ako se odlučimo za više spikera, moramo posebno paziti na to da se muški glasovi međusobno dovoljno razlikuju kako bi ih slušalac mogao točno raspoznati. Naravno da to isto vrijedi i za ženske glasove. Samo se po sebi razumije da svi spikeri moraju biti obrazovani i moraju govoriti jezikom koji ne pokazuje nikakve tragove narječja ili takvih ličnih osobina koje nisu općepriznate.

Nužna je i jedna obična osobina, iako potpuno nelingvističkog karaktera, i to da dobar spiker mora svojim glasom izražavati određenu toplinu i srdačnost. Pokušajte zamisliti kako je učenicima neugodno ako tjednima i mjesecima slušaju preko slušalica u jezičkom laboratoriju hladan, metalan glas koji im daje naređenja što moraju učiniti.

Za koji izgovor da se odlučimo? U svakom slučaju za književni. Pitanje je samo da li za formalni stil ili za kolokvijalni.¹ Ako uzmemo u obzir materiju, koju sadržavaju udžbenici na početnom stupnju, koji upoznavaju učenike sa svakodnevnim životom i okolinom u stranoj zemlji i uče ih najobičnije razgovorne riječi i izraze, odlučit ćemo se za kolokvijalni stil, jer bi formalni stil u takvom kontekstu zvučao previše formalno i zato neprirodno. Nama je prije svega stalo do toga da učenike naučimo da što prisnije i neusiljenije govore strani jezik.

Drugo pitanje je usko povezano s prvim: kakav tempo da odaberemo? Za opću razgovornu varijantu književnoga jezika potreban je određen tempo. S druge strane, znamo da učenici ne mogu odmah u početku govoriti tako brzo kao ljudi kojima je to materinski jezik. Stoga zagovaram model s nešto sporijom varijantom općeg razgovornog jezika. Normalni razgovorni tempo primjenjuje se na naprednijem stupnju. Od samog početka pogodan je takav tempo govora koji je nešto sporiji od običnog razgovornog jezika, ali nikako ne tako spor da razbije tok govora i da zbog toga stradaju naglasak, povezanost i

¹ O pitanju stila izgovora vidi: R. Filipović, *Kontakti jezika u teoriji i praksi*. Zagreb, Školska knjiga, 1971, str. 23—26.

ritam. Ne čini mi se ispravnim ako spikeri, u želji da budu početnicima jasniji i razumljiviji, idu tako daleko da govore neprirodno polako, da sijeku govor tako da riječi koje obično nisu naglašene dobiju naglasak pa se zbog toga kvari prirodni ritam govora. Jednako strada i intonacija te dobivamo intonacijski drukčije konfiguracije od uobičajenih. Griješi onaj tko misli da učitelj u početku mora pri izgovoru paziti samo na to da učenici pravilno izgovaraju pojedine glasove koji ulaze u sastav riječi. Artikulaciju možemo učiti samo u slučaju kad učimo izgovarati glasove pojedinačno, ne u sklopu riječi ili govornih jedinica. Međutim, čim učenici govore u rečenicama — koliko god one bile kratke — naglasak, a u vezi s time i intonacija postaju integralni dio pravilnog izgovora. Bez pravilnog naglaska nije moguće pravilno izgovarati.

Iz iskustva znam da je nepravilno mišljenje da učenici kasnije, kada strani jezik govore tekuće, sami od sebe steknu pravilan ritam s pravilnim naglascima. Studenti koji uče strani jezik već devetu godinu još se uvijek bore s rasporedom naglašanih i nenaglašanih slogova, s jakim i slabim oblicima i, kao posljedica toga, s pogrešnim ritmom te u vezi s tim i s njihovom pogrešnom intonacijom. I to sve zato što ih njihovi nastavnici nisu od samog početka privikivali pravilnom naglašavanju riječi u rečenicama jer možda za to nisu imali nikakva sluha. Vrlo je teško iskorijeniti loše navike u izgovoru stečene u toku 8 godina.

Prezentiranje teksta

Najpogodnija mi se čini takva interpretacija, s takvim naglascima i intonacijom, koja je najuobičajenija i najčešća u razgovornom jeziku. Odstupanje od najčešće upotrebe opravdano je samo ondje gdje to sadržaj teksta izričito zahtijeva. Zato profesionalni glumci nisu najpogodniji spikeri za interpretaciju tekstova koji su namijenjeni nastavi. Glumac, razumljivo, gleda na tekst s posve druge perspektive nego pedagog. On teži za tim da i najdosadniji tekst učini razumljivim, uzbudljivim, da mu »udahne život«, ukratko, da »glumi«. U tu se svrhu služi manje uobičajenim naglascima, pravi pauze ondje gdje ih ne očekujemo, a intonacijski je mnogo više razgiban i kompliciraniji je negoli običan čovjek u istoj situaciji. Da li da to učenici oponašaju? Stalo nam je do toga da ih naučimo govoriti onako kao što govore ljudi dotične zemlje u svakodnevnom životu, na ulici, u trgovini, među prijateljima, a ne na pozornici. Intonacijski tekstovi treba da budu takvi da ih učenici što lakše oponašaju. Oni treba da su što jednostavniji — ali, jasno, ne na račun prirodnosti govora.

Magnetofonske vrpce će, vjerojatno, imati mnogo više jezičnih vježbi i drilova nego vezanog teksta. Dobar dril je, doduše, situacijski, a takva vježba ne prepričava događaje, već uvježbava određen problem, najčešće gramatički. Zato ovdje spikeri neće moći pri interpretaciji intuitivno slijediti sadržaj i interpretirati tekst kao što »zahtijeva« sadržaj, nego će se morati odmah pri prvom uzorku odlučiti za naglasak i intonaciju koja je najprirodnija za tu rečenicu i u takvoj situaciji. Njih će se morati držati dosljedno kroz sve dijelove drila, odnosno zahtijevati ih od učenika, ako su stimulusi samo pojedinačne riječi. U svakom slučaju će spiker već pri ilustrativnim uzorcima drila, koji su na početku i koji pokazuju kako autor zamišlja sebi njegovo izvođenje, pokazati ne samo strukturalnu i leksičku, već i fonetsku stranu drila. Sve pojedinačne dijelove drila mora govoriti ritmički i intonacijski jednako, što od njega zahtijeva određeni misaoni napor. Spiker ne smije stvarati kontekst ondje gdje ga nema, tj. među pojedinačnim uzorcima drila, i zbog toga ne smije

mijenjati naglasak i intonaciju. Isto tako mora izbjeći i drugo iskušenje, da ignorira situaciju te da u pojedinačnom uzorku naglasuje one riječi koje predstavljaju u drilu gramatički problem, unatoč tome što je takav naglasak situacijski neopravdan.

Pogledajmo jednostavan primjer *multiple substitution drila* u engleskom jeziku, koji će zornije pokazati na što mislim:

'Peter 'gave me an ,apple.

Stimulus: her

'Peter 'gave her an ,apple.

(Ne: 'Peter 'gave 'her an ,apple. Gramatički problem ostaje nenaglašen.)

Stimulus: John

'John 'gave her an ,apple.

(Ne: ,John ,gave her an ,apple. Ne stvarati kontekst s prethodnom rečenicom.)

Sve magnetofonske vrpce trebat će izići s *tapescriptom*, štampanim tekstom s vrpce za nastavnika. Tekstovi i dijalozi na vrpci bit će usklađeni s udžbenikom. Gramatički drilovi na vrpci vjerojatno neće sasvim slijediti gramatičke vježbe udžbenika jer tu imam posla s dvije tehnike nastave: ono što je pogodno za vježbu s vrpcom, nije uvijek pogodno za vježbu iz udžbenika, i obratno. Štampani tekst vrpce omogućuje nastavniku točan i brz pregled građe koju sadržava vrpca. Dobro je, ako osim toga sadržava metodičke ili druge primjedbe za pojedine vježbe na vrpci. Posebno je važno da se u tekstu s magnetofonske vrpce označe naglasci i, po mogućnosti, također intonacija s nekom jednostavnom oznakom. Kod drilova je dovoljno da se prvi uzorak svakog drila tako označi. Na taj način nastavnik dobije još i vizuelnu potvrdu onoga što čuje te može takav uzoran izgovor još dosljednije poučavati i kontrolirati kod svojih učenika.

Elvira Petrović

PRISTUP NARATIVNOM TEKSTU

Moderne metode nastave stranih jezika, zasnovane na pretpostavci da je svaki jezik prvenstveno govor, a pisani tekst samo njegov grafički prikaz, daju u nastavi središnje mjesto govornom jeziku. Kako se govorni jezik najuspješnije svladava slušanjem i memoriranjem dijaloga u različitim govornim situacijama, udžbenici stranih jezika namijenjeni početnom stupnju učenja sadržavaju sve manje narativnih tekstova, jer tekstovi konverzacijskog tipa uz pravilnu fonetsku realizaciju i dobro odabrana nastavna sredstva omogućuju brže i uspješnije svladavanje osnovnih jezičnih struktura do stupnja automatizma. Međutim, udžbenici namijenjeni učenju jezika na srednjem i višem stupnju sadržavaju priličan broj narativnih tekstova.

S obzirom na to da su tekstovi konverzacijskog tipa pogodniji za učenje govornog jezika, mogli bismo se pitati jesu li narativni tekstovi, ukoliko nisu literarni, uopće opravdani u našim udžbenicima. Odgovor bi morao biti potvrđan. Iako mi težimo tome da nam učenici u školama svladaju govorni jezik, ne smi-